

KRÖNIKA

Vi bor på planeten där fredagsölen är kall och god och inte på Merkurius där en stor stark skulle koka. Är detta ett Gudsbevis? frågar sig Svante Folin.

Gud bevar oss

Storebror Martin Luthers 400-åriga terrorregim knäcktes definitivt på 1950-talet av Ingemar Hedenius & Co. Teologerna, som trots 2 000 års forskarnit inte hade kunnat påvisa sitt forskningsobjekts existens, fann det klokast att tuga.

Den mentallhygieniska regeln att man inte bör tro på saker och ting som det inte finns något vettigt skäl att tro på, vann viss anknytning. Metafysiskt var Gud en överflödig hypotes och moralfilosofiskt var hans enda ursäkt att han inte existerade eller, mer diaboliskt: "Gud skapade världen på sex dagar och blev arresterad på den sjunde".

Det var då det. Nu lever vi i den postmoderna IT-New-Age-epoken, i vilken icke-rationella trosföreställningar urskillningslöst anammas. Gud har gjort comeback på bred front. På Kulturhuset har han 99 ansikten. Frälsningsarméns julsjiva har sålt i 178 000 exemplar. I Svenska Dagbladet har Idag-serien "På spaning efter Gud" antagit såpropotioner med 22 avsnitt. Läsarna erbjöds möjligheten att via "andlighetenskompassen" på internet själspostionera sig mellan Ma Öftedal och Jan Myrdal.

DAGENS NYHETER HAKADE PÅ Gudstrenden och släppte lös Englands Antikrist – Richard Dawkins – som medgav att han inte kunde bevisa Guds icke-existens, men inte förlorade mer sömn över detta än över att han inte kunde bevisa att en tekanna inte cirklar i en bana kring Pluto. Dawkins menar att Gud tillhör samma kunskapsteoretiska kategori som tomter, älvor och tandtroll. Arga motinlägga förmanade arroganta ateister att visa större ödmjukhet inför tillvarons mysterier. Det finns mycket mellan himmel och jord...

I dagens gränsöverskridande, postkoloniala och multikulturella mentala klimat kan Gud vara vad som helst, kanske en supersträng. För sofistikerade kvackare i religionsbranschen är missuppfattad kvantmekanik trollspöet som löser upp det beklämmande spektaklet av materia, underkastad kausaliteten.

En annan populär teori är den antropiska principen: en vänlig försyn fixar till naturlagarna så att just människan kan existera och förundra sig över detta faktum. Det är verkligen hyggligt av Gud att placera oss just på jorden och inte på något läskigt, livsförnekande ställe som Merkurius eller Pluto.

DEN HÄR TYPEN AV intellektuella "sökare" vill alltid öppna en dialog mellan religion och vetenskap. En sådan har just ägt rum i den Amerikanska Vetenskapsakademiens regi. En dialog mellan astrologer och astronomer, alkemister och kemister, fundamentalister och geologer kan rimligen inte bli annat än en dialog mellan döva. Vetenskapen kan analysera religiösa företeelser i termer av socialpsykologi eller elektromagnetiska störningar i tinningloberna – något omvänt förhållande existerar icke.

Den religiösa renässansens värsta stötesten är mindre abstrakt. Feministerna anser att Gud har fel kön. Eva Moberg, som tydligen har läst Gamla Testamentet för första gången, konstaterar bestört att Jehova är "en fullblodsnaazist".

Den inomkyrkliga vändan är också stor – kyrkohandboks-kommittén och evangeliebokskommittén bedövas av att Gud är för grabbig, att Bibelns språk är för manspråkligt samt att Gudsbilden är onödigt macho.

Synden är inte heller tidsenlig, tänk på Evas roll. Kommittén rekommenderar därför att syndabekännelsen utgår (Vad var då vitsen med Jesus?). Den kräver dessutom en än nyare Bibelöversättning som är mer inkluderande, det vill säga som ersätter pronomen han med hon. Om jag vore Gud skulle jag begära avtalspension.

21 mars 2000
SVANTE FOLIN

Mackie Knivens far

Hundra år har gått sedan Kurt Weill föddes. Elisabeth Braw Riccini har hängt med i jubileet.

Dessau i Sachsen-Anhalt har inte mycket att erbjuda utöver Bauhaus och Kurt Weill. Upplysningsfilosofen Moses Mendelssohn var visserligen född i Dessau men vid 14 års ålder begav han sig till fots till Berlin. Detta säger, får man anta, något om den lilla staden.

Kurt Weill, stadens andra kände son, vandrade 15 år gammal över till den lokala operan som blev hans andra hem. Kapellmästaren lärde honom spela piano och dirigera. Så var hans levnadsbana avgjord. Att stadens två största söner var judar är ingen slump. Dessau hade en stor judisk församling, där Weills far var kantor. Kurt var skolad i den judiska religiösa musiktraditionen och hade redan skrivit ett verk avsett att framföras i synagogan.

Två år senare tog Weill vägen till Berlin och musikhögskolan. Där undervisade Engelbert Humperdinck, vars namn samvetslöst har lånats av en sentida smörångare. Humperdinck var lärare i komposition men själv inte särskilt framgångsrik. Hans enda någorlunda kända verk är sagooperan Hänsel och Gretel i Wagners stil. Weill gick sina egna vägar och skulle komma att nydansa musikteatern.

DEN 2 MARS 1900 föddes Curt Julius Weill. Drygt 50 år senare dog han som Kurt Weill, amerikansk medborgare och firad kompositör, i New York. När Dessau firar sin son är det en motvillig sådan. Efter att ha lämnat hemstaden som han endast för några månader tillbaka, då för att som operarepetitör vid hovteatern hjälpa till att klara familjens finanser.

Så usel var inte staden. Tvärtom var den ganska framåt jämfört med andra provinsstäder i Tyskland i början av förra seklet. När Weimars konservativa lokala politiker sjasade iväg Walter Gropius och hans Bauhaus fann han sin tillflykt i det liberala Dessau, vars politiker raskt upplåt tomtmark för det berömda Bauhaushuset. Utan den vidsynetheten hade Dessau aldrig fått se storheter som Gropius och Kandinsky. Konstnärskolonins förhållande till lokalbefolkningen var förvisso spänt, men vad var det vänta när en grupp radikala intellektuella lanserade det nya boendet i en liten stad?

DEN SOM TÄNKER delta i hundraårsfirandet kan till och med övernatta i Bauhaushuset. Fram till den 5 mars firades jubileum i alla upptänkliga former. Det öppnade med en föreställning av DIE SIEBEN TOTSUNDEN, Weills sista verk före avresan till Amerika.

Kompositören, som länge hade det knapert, fick sin första stora publikframgång med DIE DREIROSCHENOPER, TOLVSKILLINGSOPERAN, till vilken Berthold Brecht skrev librettot. Hur olika marxistiska Brecht och den mer opolitiska (och blygsamma) Weill än var, arbetade de väl tillsammans. På hade trott att deras experiment, byggt på det engelska 1700-talsverket THE BEGAR'S OPERA skulle vinna anklag utanför avantgardekransarna, men

Göran Thorell och Göran Berlander som Tiger Brown och Mackie Kniven i Nya Pistoletaterns uppsättning av TOLVSKILLINGSOPERAN.

till upphovsmännens överraskning bröt en formlig Dreigroschenoperfeber ut. För första gången kunde de tillåta sig materiell komfort. Brecht skrev i ett brev till sin fru Helene Weigel (som liksom Weills fru Lotte Lenya uppträdde i sin mans verk, dock inte samtidigt):

"Weill har köpt en snygg rakapparat av märket Schick. Var snäll och köp en åt mig."

I DIE SIEBEN TOTSUNDEN är Brecht och Weill i farten igen. När situationen i Tyskland tvingade honom

Kurt Weill

till Frankrike och sedan till USA – nazister drev en hätsk propaganda mot Weills verk med uttalanden som "Må Israel stärka sig med detta nya opus av Weill" (med Israel avsågs då judendomen i sin helhet) – tog han det för tyska 1930-talsmigranter ovanliga beslutet att bli amerikan, inte förbli tysk på tillfälligt besök. Hans amerikanska verk är bättre än mycket annat, men på intet sätt så omvälvande som hans tyska och franska. Dessa befruktades av samarbetet med den radikale Brecht, som efter kriget valde att bli DDR-medborgare. Så till den grad att Weill en gång protesterade:

"Det är faktiskt jag, inte Brecht, som har skrivit musiken."

DIE SIEBEN TOTSUNDEN är sydstatsflickan Annas resa genom sju städer i USA. Weill tog det oväntade steget att gestalta den som sjungen balett, med både sång- och dansroller. Annas familj har sänt henne att söka anställning, de behöver pengarna för sitt gemensamma uppehälle. Sju är städerna, sju är dödsynderna – det magiska talet. Annas resa genom sjuatlet är tillika en resumé av 1930-talets USA.

Likt dottern i Selma Lagerlöfs KEJSARN AV PORTUGALLIEN finner

Anna i städerna inte det överflöd man på landsbygden har fantiserat om. Så traumatiska är hennes upplevelser att hon blir en kliven personlighet, hon blir sig själv och sin egen syster. Anna I, en sjungen roll, är den duktiga, framgångsrika Anna. Anna II, en dansad roll, är den misslyckade och utnyttjade Anna. Anna II är en stum roll – var de misslyckade i 1930-talets USA inte stumma, oförmögna att uttrycka sin misär?

BRECHT GÖR DE SJU dödsynderna till dygder – dödsynder är de bara för det småborgerliga samhället. Weill låter revolutionärt nog de fyra i familjen (enda sångrollerna förutom Anna I) vara män. Modern sjunger med basröst. De kommenterar Annas väg från hemmet i Louisiana genom de sju amerikanska städerna, kapitalismens manliga samhälle.

Trots allvaret är DIE SIEBEN TOTSUNDEN underhållande. Weill ville förnya musikteatern, ville göra den både musikalisk och tematiskt anspråksfull och lättillgänglig för en bred publik. Som han skrev i ett brev:

"Att min musik har blivit industrialiserad tar ju ur vår ståndpunkt inte emot, utan för den, och vi skulle falla tillbaka på våra gamla fel om vi fränsade en musik dess konstnärliga värde och dess betydelse bara för att den har funnit vägen till massorna."

JUST DETTA LYCKADES Kurt Weill med. Mackie Kniven har blivit ett begrepp, likaså Sjörrövar-Jenny och kanonsången. När Weill begravdes i New York sa Maxwell Anderson i sitt tal:

"Det kommer att behövas år, årtionden, århundraden för att uttyda det, men när det en gång är dags, då kommer Kurt Weill förbli en av de få som har skrivit stor musik."

Har ögonblicket kommit, eller kan vi förvänta oss mer?

ELISABETH BRAW RICCINI